

Zrednai (Vitéz) János verse V. László halálára (*Sideribus patriis...*)

Kiss Farkas Gábor

A Bajor Állami Könyvtár clm 19651 jelzetű kéziratában a 8^v folián az alábbi bejegyzés olvasható:

*Subsequens subtile epitafium dictavit dominus episcopus waradiensis pro domino ladislao olim rege vngarie et bohemie ac duce austrie qui obiit prage die S. Clementis*¹

Sideribus ^{syderibus} patrijs rutilum² par sidus in orbe
Vix iactis³ radijs⁴ destinor occidere ^{mors}
Morte Ladislaus rex dux ruo fata secutus
Viuo virtute me prohibente mori
Moribus etatem superans decus arcis auorum
Vincō ^{quia mansit virgo} pudicie nobilitate patres
Cesaris ^{Karoli imperatoris regis bohemie} ossa⁵ nepos abau⁶ premo proxima busto⁷ sepulchro
Qui tituli ^{regis bohemie} fueram, sum tumulique comes.⁸

¹ A clm 19651 Ulrich Greimolttól származó tartalomjegyzékében így szerepel: „Epitaphium quod dictavit dominus Episcopus Waradiensis pro domino Ladislao olim rege Vngarie.” A Melk, cod. 1647, 176v felirata: „Epitafium ladislai regis quod dictavit episcopus Waradiensis.” A versre anonimként hivatkozik WALTHER 1969, n. 18178, és LHOTSKY 1963, 357.

² A clm 19651 tévedésből *rutulum*-ot ír.

³ Karlsruhe, Ettenheim-Münster 28; clm 418 és clm 11715 kéziratokban *partis* szerepel.

⁴ „[visus] eminens manens totum simul iactis radii intuetur”: Boëthius, *Consolatio Philosophiae* 5, pr. 4.

⁵ „defensa et gemitu Caesaris ossa mea”: Propertius 4, 11, 58 (Cornelia a sírból beszél, mint egy csonthalom).

⁶ clm 418: abavo.

⁷ „si te forte meo ducet via proxima busto”: Propertius 2, 1, 61.

⁸ tituli... tumulique comes: WALTHER 1969, n. 7695, l. 11: „Ut thalami tumulique comes nec morte revellar”.

Magyarul:

Az alábbi, mives epitáfiumot a váradi püspök úr költötte László úr, Magyarországon és Csehország néhai királya, Ausztria fejedelme számára, aki Szent Kelemen napján hunyt el Prágában.

Az atyai csillagokhoz hasonlóan, a világban vöröslő csillagként
Alig vetettem első sugaraimat, sorsom a halál lett.
Én, László király és fejedelem, elbukom követvén halálommal végzetem,
De erényem révén élek, mert az nem enged meghalnom.
Erkölcsoimmal túlszárnyalom koromat, mint őseim várának éke,⁹
Szüzességem nemességem révén felülmúlok szüleimet,
Dédapám, a császár közeli csontjain fekszem, én a dédunoka a sírban,
Akinek egykor csak címében voltam, most már sírjában is társa vagyok.

Formahű fordításban:

Párja a csillag^{csillag}-atyáknak, rőtőlő csillag, a földön
épp csak felragyogott fényem, a végzet elért.
Meghalok, én, László, a király, bétöltve a sorsom,
élek erényemben, mely halnom nem hagy,
erkölccsel koromat – mint dísz, várán eleimnek – ,
s szűzi nemességgel múlva felül ^{mivel szűz maradt} szüleim.
Császár-dédapa^{Károly császár, cseh király} csontjai mellett fekszem^{sírban}, utódként.
Címben^{cseh királyi} csak voltam – sírban a társa vagyok. (ford. Farkas Flóra)

Az ifjú V. László halála olyan „médiaesemény” volt, amely nagy visszhangot keltett a kortárs közép-európai közvéleményben.¹⁰ Az uralkodó, akinek a leendő pápa, Enea Silvio Piccolomini írt tankönyvet, és akinek a sorsával és gyámság alóli kiszabadulásával évek óta foglalkozott az európai politikai és kulturális elit, váratlanul hunyt el, és ezzel a francia királlyal kötött dinasztikus házasság lehetősége is elveszett.¹¹ Haláláról számos költői mű emlékezett meg, köztük Gregorius Tifernas epitáfiuma is, amely már 1474-ben megjelent nyomtatásban,¹² Bernhard von Kraiburg pedig hosszú, erősen retorizált siratólevélben búcsúztatta el az uralkodót.¹³ Zrednai János egy Várdai István kalocsai

⁹ Utalás arra, hogy a Habsburg-dinasztia elnevezése a svájci Habsburg várára vezethető vissza. Így V. László, a Habsburg-dinasztia tagja, ősei várának ékessége lehet.

¹⁰ FASBENDER 2010, 375–390. A haláleset körülményeiről: URBÁNEK 1924; PALACKY 1856.

¹¹ GYÖRKÖS 2013, 285.

¹² WALTHER 1969, n. 8532. Lásd: BODA 1998, 13–23.

¹³ CHMEL 1850, 663–666 (a München, clm 4016, f. 42–45 alapján; másik kézírata Wien, Österr.

érsekhez és Pálóczi László országbíróhoz írt levélben siratta el a királyt halála másnapján, 1457. november 24-én, röviden leírva a király gyors megbetegedését és váratlan halálát.¹⁴ Zrednai levele a végzetnek tulajdonítja a király halálát, szembeállítva a világi hatalom nagyságát a végzettel, amelynek a világ ura is engedni kényszerül („vidi oppressum fati dominio dominatorem tanti orbis”), a király arcának szépségét a halál sápadtságával („faciem illam speciosam ... palore mortis occupatam”), és ártatlanságát azzal, hogy a túlélők bűneiért szenvedett el büntetést („dignas peccatis nostris, sed se indignas penas ferentem”). A siralmakat egy „O” felkiáltással fejezi be az emberi állapot nyomorúságáról: „O vere miserabilis humana condicio!” A megdöbbenés és fájdalom kifejezésére hasonlóan erős retorikát használnak a kortársak: Enea Silvio Piccolomini egy hónappal későbbi, december 20-i levele szintén jajgatással érzékelteti a megghiúsult remények miatt érzett veszteséget („O inanes nostras cogitationes, o caducam fallacemque spem”),¹⁵ Bernhard von Kraiburg pedig – az eseményeket Zrednaihoz hasonlóan a fátumnak tulajdonítva – egyenként siratja el a birodalom népeit, amelyek nyelvei közt zűrzavar támad majd, és az országok fővárosait („Wienna...”, „O Praga misera”, „O viduata Buda”).¹⁶

A váradi püspöknek tulajdonított verses epitáfiumról joggal feltételezhető, hogy nem sokkal V. László halála után keletkezett. Két kézírata is megőrökíti, hogy a váradi püspök költötte („dictavit”) ezt a magas stílusban írt („subtilis”, talán *sublimis* helyett) költeményt. Mivel a váradi püspök V. László halálának idején, 1445 és 1465 között Zrednai (Vitéz) János volt e két kézirat szerint, feltételezhető, hogy a humanista váradi püspök egyetlen ismert költeményével állunk szemben. A vers szerzője tudja már, hogy hova temették a királyt – közvetlenül IV. Károly császár mellé, a Szent Vitus-székesegyházba –, de ez nem jelenti azt, hogy jóval később írta volna versét. V. László temetése a járványtól való félelem miatt (Zrednai levele is említi a király testén a pestises *apostémát*!)¹⁷ szokatlanul hamar, halála után két nappal, 1457. november 25-én lezajlott.¹⁸ Így azon még Zrednai (Vitéz) János is részt vehetett, és a temetés helyszínét is világosan megjelölhette versében. Megerősíti szerzőségét az is, hogy ugyanúgy a fátum hatalmának tulajdonítja a király váratlan halálát, mint november 24-én

Nationalbibl., 3520, ff. 13v–17v).

¹⁴ Iohannes DE ZREDNA 1980, 201. A levelet CSAPODINÉ GÁRDONYI 1979, 369–372 (a Zágráb, Arhiv Hrvatske Akademije Znanosti i Umjetnosti, II. b. 3. alapján).

¹⁵ PICCOLOMINI 2024, 558–559. (Nr. 894).

¹⁶ CHMEL 1850, 665.

¹⁷ „oborto pestifero apostemate”, Iohannes de ZREDNA 1980, 201.

¹⁸ NODL 2023, 84. A király hirtelen halála a modern kutatások szerint leukémiás megbetegedés miatt következett be.

írt levele; igaz, a közvetlen kortársak nagy része is a fátumot hibáztatta a király haláláért. Zrednai (Vitéz) János szoros kapcsolatban állt a királlyal – 1456-ban is kancellárként a király mellett tartózkodott,¹⁹ és a király neveléséért is felelős volt,²⁰ így fájdalma személyesen is indokolt.

Mivel Zrednai (Vitéz) Jánostól nem ismerünk más verses szöveget, amelyekkel összehasonlítva szerzősége megerősítést nyerhetne, ezért érdemes megvizsgálni a vers szöveghagyományát is. Az epitáfiumot összesen hét kézirat hagyományozza:

1. Karlsruhe, Badische Landesbibliothek, Ettenheim-Münster, ms. 28, f. 231^r.²¹ (1. ábra)
2. Melk, Stiftsbibliothek, cod. 751/2, f. 349^v.²² (2. ábra)
3. Melk, Stiftsbibliothek, cod. 1647, f. 176^v. (3. ábra)
4. München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 418, 135^r.²³

¹⁹ FRAKNÓI 1890, 128–129. További párhuzam mutatható ki Zrednai 1452-ben írt, V. Lászlót köszöntő beszédével, ahol azt írja, hogy Lászlónak az uralkodás során a felmenői nyomdokán kell járnia („Quin pocius et etate hinc in posterum et usu doctus te regem natum rei publice memoremque nominis aui imitatoremq[ue] maiorum insinues, ...”). Ez egybecseng a „moribus etatem superans decus arcis avorum / Vinco” sorokkal. Erről lásd: ILLÉS 2023, 68.

²⁰ Ennek szép bizonyítéka az az 1454. augusztus 2-i, Prágából írt két Zrednai-levél, amelyben V. László nevében Borso d’Estét és Alfonz nápolyi királyt kérte arra, hogy „római vagy más királyok” történetére vonatkozó könyveket küldjenek neki („librum aliquem vel libros, unum videlicet aut duos, qui vetera Romanorum, seu aliorum principum egregia et virtuosa gesta, et alia antiquorum studia solidius et gravius comprimunt”). Iohannes de ZREDNA 1980, 194–195. A levél Estéknek küldött változata fennmaradt Zrednai János kancellári jegyzetével („lecta et correcta Jo E Waradiensis”). (Archivio di Stato di Modena, ASE / Cancelleria, Sezione estero / CPE / Ungheria e Boemia / b. 1622, 1, fasc. 1, Ladislao V a Borso d’Este, no. 1; DF 295606). VENTURI 2022, 415–420.

²¹ PREISENDANZ 1973, 15, 91. A másolat nem tartalmaz interlineáris megjegyzéseket, felírata „Aliud eiusdem” (sc. epitaphium Ladislai). Köszönöm Beate Ehlignek, hogy a kézirat másolatát elküldte.

²² Christine Glaßner a melki német nyelvű kéziratok katalógusában a cod. 751/2 leírásában feltételelesen Zrednai verseként azonosította a költeményt a cod. 1647 bejegyzése alapján. Itt köszönöm meg Christine Glaßner segítségét a melki kéziratmásolatok megszerzésében. GLASSNER 2016, 271–279.

²³ Lásd: SOTTILI 1969, 413. A kódexet Hartmann Schedel másolta. Ebbe a „Memorabilienbuch”-nak nevezett gyűjteménybe Schedel az utazásai és tanulmányai során figyelemre érdemesnek tartott rövidebb műveket jegyezte fel. A miscellanea közvetlenül a László-epitáfiumokat megelőző részét, Sigismund Gossembrot és neje fogadalmi képének feliratát az augsburgi Szent Mórisc-templom kápolnájában (135r: „In Augusta in capella ecclesie sancti Mauricii”), egy közeli, rákövetkező részét, Gasparino Barzizza orációját és Petrus Luder adhortációját pedig csakugyan Augsburgban, 1463. május 8–9-én másolta Schedel (f. 153r: „Anno lxiij in Augusta 8o ydus May”; f. 158v: „Anno lxiij in augusta 7o ydus May”). A kódex több szövege az augsburgi Sigismund Gossembrot könyvtárából származik, emiatt valószínűsíthető, hogy a Zrednai (Vitéz)-epitáfiumhoz is Gossembrotnál jutott hozzá Schedel,

5. München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 11715, f. 211^{r-v}.²⁴
6. München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 19651, f. 8^v.²⁵ (4. ábra)
7. Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 4453, 332^r.²⁶

E hét kézirat közül kettő, a melki cod. 1647 és a müncheni clm 19651 tartalmazza azt a bejegyzést, amely a vers szerzőjét a váradi püspökkel azonosítja, és ezenkívül a müncheni kézirat szövegmagyarázó jegyzeteket is tartalmaz. A két kézirat között valószínűleg közvetlen kapcsolat van: a melki cod. 1647 másolója Johann Schlitpacher (de Weilheim), a melki bencés reformmozgalom fő képviselője,²⁷ a müncheni clm 19651-ben pedig e verset és a kódex nagy részét is az az Ulrich Greimolt írta le, aki később, 1495-ben a kódexet a tegernseei bencéseknek adta (1r: „Anno domini MCCCCLXXXXVo obiit venerabilis vir dominus Vldalricus Greymolt de Weilhaym et hic obtulit pro fratribus in Tegernsee hunc librum”).²⁸ Greimolt jó kapcsolatban állt Schlitpacherrel: mindketten Weilheimben töltötték gyerekkorukat, és Greimolt a clm 19651 egyik bejegyzése szerint Schlitpachert kérte meg 1452-ben, hogy másolja le neki Aeneas Silvius Piccolomini értekezését, a „Tractatus pro rege Ladislao”-t, azaz a *De educatione liberorum*-ot, és az ma is Schlitpacher másolatában és ajánlásával található a kódexben (10r–21v).²⁹ Schlitpacher maga is írt egy Lászlót dicsőítő akrosztichonos latin verset 1448. április 18-án, amikor a nyolcéves király részére egy díszes, az imádkozó Lászlót ábrázoló iniciáléval díszített Donatus-kötetet másoltak, bízva abban, hogy az ifjú király előbb-utóbb császár lesz:

azaz 1463-ban, Augsburgban másolhatta. A sirversek Leonardo Bruniét, Giuliano Cesari-niét, Lodovico de Romáét követik, Petrarcaét („Frigida Francisci lapis...”) és Orbán pápáét („Urbanus calvus iacet”) előzik meg. A kézirat több versét kiadta: SCHLOSSER 1896, 91–100. A kódex keletkezéséről: WATTENBACH 1871, 364; WIRTH 1974, 4–76; STOLZ 2005, 296.

²⁴ *Catalogus* 1876, IV/2, 32. A kézirat a pollingi ágostonos kanonoktól származik, a Zrednai-epitáfiumot 1466 előtt jegyezték bele. Ez abból derül ki, hogy a „Machmet paganos a fide” (212r) és a „Portugalis princeps et filia regis” (212v) kezdetű epigrammákat Nicolaus Ruff 1466-ban már a Zrednai-epigramma után jegyezte be a kéziratba. Vö. fol. 212v: „Scripsit Nicolaus Ruff de Günzburg alias dictus Wagner plebanus in Naw et in Vlma cappellanus. Cappellanus commensalis fui anno domini 1466 mihi valde gracie, cuius anima requiescat in pace. Eodem anno [...] in termis eram in Baden infra Wiennam et Novam Civitatem. Eodem anno sua serenitas disposuit mihi altare unum in Rutlingen et plebaniam.” Közl (pontatlanul) PEZ 1721, xviii; Cf. BOUVERET 1965, 26.

²⁵ BUTTINGER, SMIRNOVA 2022.

²⁶ A kéziratot részletesen leírta és a verset is (névtelenként) kiadta: DENIS 1802, col. 1942.

²⁷ SIGLOCH 1930.

²⁸ Greimolt és a tegernseei kolostor szoros kapcsolatáról: REDLICH 1931, 32, 66–67.

²⁹ FÜRBETH 2011, 246; BÜTTINGER, SMIRNOVA 2022.

Laude puer dignum, rex^{ungarie} inclite, te venerandum,
 Acclamant patrum tituli geniture:
 Divi natale regales atque ducales
 Illustris [insignis] Stephanus^{ungarie} rex, Ladislaus et almus
 Sigismundus avus, Karolus proavus, quia tales
 Laurea Cesarea claros dedit imperiales.
 Albertus genitor tuus omni laude [ac virtute] refertus
 Verus dilector cleri, Domini quoque cultor [iuris quoque tutor], [[aliter: miserator, pacis]]
 Successor^{species} cuius, fias imitator et eius
 Regum ceu^{sicut} Iuda, David monent imitanda
 Ezechie sic Ase, Josaphatque Josie.
 Xenia Donati^{italis liber} qui^{monachi mellicenses} dant, rex [dux^{austrie}], sint tibi grati:
 Metrorum prima te retinent capita. 18 Aprilis 1448.³⁰

Így Schlitpacher érdeklődése Zrednai epitáfiuma iránt érthető, mivel a melki bencések reményei ezáltal szertefoszlottak, és korábban is figyelemmel kísérte az V. László körüli politikai csatározásokat: 1455-ben például Bernard von Kraiburg számolt be neki a törökellenes háborús tervekről.³¹ Elképzelhető, hogy Schlitpacher és Zrednai ismerték is egymást Bécsből, egyetemi tanulmányaik idejéből.³² Zrednai verse esetében azonban nem Schlitpacher lehetett az információforrás, mivel Greimolt másolatának felirata tartalmazza a halál pontos dátumát, és a versek fölé jegyzeteket is írt, így talán tőle kerülhetett a kevesebb információt tartalmazó Schlitpacher-kódexbe a szöveg. Azt, hogy a Greimolt-kódex versbejegyzése valamiképp kötődik Schlitpacherhez, az is sejteni, hogy közvetlenül a Zrednai-vers alatt Schlitpacher epitáfiuma olvasható, amelyet később írt be Greimolt kéziratába. Nem tudjuk, hogy mikor másolta le Schlitpacher vagy Greimolt a verset. Schlitpacher egyik levelének alján, amelyet Jakob von Breslau írt neki 1458. aug. 31-én, található egy feljegyzés a „De

³⁰ Schlitpacher saját kezű fogalmazványa: Melk, cod. 662, 154v; saját kezű tisztázata: Melk, cod. 1605, 92v. A szögletes zárójelek Schlitpacher első fogalmazványát tartalmazzák a cod. 662-ből, emelt betűvel pedig glosszáit közlöm ugyanonnan. A verset az V. László részére készült, díszes Donatus-grammatikába is bemásolták dedikációs versként, Schlitpacher végleges szövegével: Bécs, ÖNB, cod. 23*, 44v. A Donatus-kötetről: RISCHPLER 2009, 28, 32. Schlitpacher írt László tiszteletére egy akrosztichonos Szent Katalin-verset is 1450-ben (inc. *Laudandi meriti tu regis filia Costi*, Melk, cod. 1605, 92v).

³¹ HUBALEK 1963, 229.

³² Schlitpacher 1429–1436 között tanított Bécsben, Zrednai János 1434 áprilisában iratkozott be az egyetemre: HUBALEK 1963, 34–35, 80.

litera Y” című költeményről (inc. *Dextrum ramum pythagorice littere*),³³ amely Greimolt müncheni kódexében közvetlenül Zrednai verse előtt (8r) szerepel – így nem kizárt, hogy a „De litera Y” és Zrednai János versének másolása valamiképp összefügg, és talán 1458-hoz kapcsolódik.

A fennmaradó öt kézirat által nyújtott szövegtörténeti érveket is érdemes figyelembe venni. A müncheni clm 11715 a pollingi ágostonos kanonokoktól került a Bajor Állami Könyvtárba, és ennek elülső fedéllapja szerint a kézirat eredeti tulajdonosa, az augsburgi kanonok Nicolaus Ruff 1483-ban hunyt el. Ebben a 211v-n található két V. László-epitáfium: a *Natales Pannonia fert, curam Austria, crevit* kezdetű, amely a clm 418-ban és a karlsruhei kéziratban is szerepel, illetve a Zrednai (Vitéz) Jánosnak tulajdonított epigramma. A következő lapon, a 212r-en viszont már egy Sigmund Gossembrottól származó epigramma olvasható (inc. *Summe parens ac tu summi patris optima proles*), ami alapján Karl Schädle a megelőző két László-epitáfiumot is Gossembrotnak tulajdonította.³⁴ Ennek azonban nincs alapja, mert Gossembrot verse teljesen más tárgyú (az augsburgi Szent Móric-templom kápolnájának általa és felesége által megrendelt fogadalmi képeről írt vers), az ezt követő vers pedig Portugáliai Eleonóra 1467-ben bekövetkezett halálára készült,³⁵ tehát teljesen független V. Lászlótól. Egyértelmű, hogy a kéziratnak ebben a részében nem Gossembrot versei, hanem történetileg össze nem kapcsolódó epitáfiumok lettek összemásolva Nicolaus Ruff által.³⁶ A clm 11715 tanúságtétele azonban fontos, mert azt mutatja, hogy a vers már 1466-ben is annyira elterjedt volt, hogy Langenau és Ulm környékén lemásolták, a Gossembrottal való kapcsolat pedig arra utalhat, hogy Ruffhoz is tőle kerülhetett az epigramma, ahogy Schedelhez is a clm 418-ban 1463 környékén. Ugyanez a két V. László-epitáfium található meg a karlsruhei kéziratban (Ett.-Münst. ms. 28) és Hartmann Schedel gyűjteményében, a clm 418-ban, és a három kézirat összehasonlítását az is bizonyítja, hogy csak ezekben olvasható a vers 2. sorában *iactis* helyett *partis* szövegváltozat. Jól körvonalazódik ebből az az egyháziakból (Ruff) és világiakból (Hartmann Schedel) álló közeg a délnémet területen Augsburg környékén, akik V. László epitáfiumát másolták, talán Gossembrot példányából, akivel Schedel és Ruff is kapcsolatban állt.

³³ HUBALEK 1963, 238.

³⁴ SCHÄDLE 1938, 5.

³⁵ „Epithavium [!] serenissime principesse et dne dne leonore romanorum imperatricis illusterrimi principis dni dni alfoncii [margón: conthoralis friderici imperatoris tercii] portugalis regis filia cuius ego Nicolaus Ruff de Ginczburg alias dictus wagner plebanus in Naw et in Vlma cappellanus, cappellanus commensalis fui anno Dni millesimoquadringsesimo sexagesimo sexto michi valde gracios, cuius anima requiescat in pace. Eodem anno cum in termis eram in Baden infra Viennam et Novam Civitatem...” (clm 11715, 212v).

³⁶ Ezt már Paul Joachimsohn is így gondolta: JOACHIMSOHN 1894, 304.

Némiképp más irányt képvisel a bécsi cod. 4453, amely a Bécs melletti Hainburgból származó Johannes Göldner kézírata volt (†1482), és azt halálakor a bécsi egyetem Rózsa-bursájára hagyta, ahonnan a régi egyetemi könyvtárba, majd az Osztrák Nemzeti Könyvtárba került. Ahogy a korabeli német panaszdal is megemlíti (*Ach durch got vernempt die klag...*), a bécsiek különösen megsiratták a király halálát („zu Wien wol in die stat, // do wainten frawen wol und die man”),³⁷ és Göldner kézírata szerint az egyetemi közegben is elterjedt. A két melki kézirat mindkét közeghez kapcsolódik, hiszen Schlitpacher mind a bécsi egyetemi világgal, mind pedig a délnémet bencésekkel szoros kapcsolatban állt.

A vers legfontosabb inspirálója a Helpis (Boëthius állítólagos első felesége) számára írt sírfelirat lehet, amely a középkorban a római Szent Péter-bazilika porticusában állt.³⁸ Zrednai epitáfiumának zárósora a *titulus* és a *tumulus* szavak paronomasiájával játszik: aki eddig *titulus*-ban voltam csak társa IV. Károlynak, most már *tumulus*-ban (sírjában) is az leszek. A „*tumulique comes*”, a „sírjában is társ” kifejezés hasonló szójátékkal Helpis epitáfiumában fordul elő, ahol nem *titulus*, hanem *thalamus* szerepel a *tumulus* párjaként.

Ne qua manus *bustum* violet, nisi forte iugalis
Haec iterum cupiat iungere membra suis;
Ut thalami *tumulique* comes nec morte revellar,
Et socios vitae nectat uterque cinis.³⁹

Ezt erősíti az is, hogy Helpis versében is előfordul a *bustum* szó egy sorral korábban. Mivel Helpis sírversét gyakran hagyományozták a középkori *Consolatio philosophiae*-kéziratok, Zrednai könnyen találkozhatott vele akár iskolai olvasmányai során is. Ráadásul a vers második sorának „*iactis radiis*” kifejezése is adathozható a *Consolatio philosophiae*-ből („[visus] *eminus* manens totum simul *iactis radiis* intuetur”: Boeth. *Cons. Phil.* 5, pr. 4.). Tágabb értelemben további inspirációként számontarthatjuk Enea Silvio Piccolomini költői gyakorlatát, aki számos epitáfiumot írt ókori (Epikurosz, Cicero) és kortárs (Leonardo Bruni, Emmanuele Crisolora, V. Márton pápa) személyiségekről. Különösen a kortárs személyek esetében alkalmazza gyakran a sírból megszólaló elhunyt prosopopoeiáját (pl. Crisolora, Iulianus Romanus, Branda da Castiglione, Francesco Piccolpasso esetében).⁴⁰ Így tehát Zrednai (Vitéz) János egyetlen ismert

³⁷ MÜLLER 1974, 185.

³⁸ Lásd: KAYLOR 2012, 4–5; STEVENSON 2005, 474–476.

³⁹ DIEHL 1927, 217–218, nr. 3484; WALTHER 1969, 7695, ll. 9–12.

⁴⁰ PICCOLOMINI 1994, 53, 84, 87, 88 stb.

költői műve által is kapcsolatba hozható Piccolomini munkásságával, akinek tevékenysége meghatározó volt számára a humanizmus más területein is. Feltételezhető Boëthius-olvasmányai pedig arra figyelmeztetnek, hogy a késő ókori filozófust, akit Ivanicsi Pál „Boecius noster”-ként emleget a leveleskönyv kommentárjában,⁴¹ figyelembe kell venni műveltsége feltérképezésénél.⁴²

Hivatkozott irodalom

- BODA 1998 – BODA Miklós, *Janus Pannonius olasz kortársa, Gregorius Tifernas V. László-epitáfumáról = Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány*, szerk. Jankovits László, Kecskeméti Gábor, Pécs, JPTE, 1998, 13–23.
- BOUVERET 1965 – Bénédictins de BOUVERET de, *Colophons de manuscrits occidentaux des origines au XVIe siècle*, tome I: *Colophons signés, A–D*, Fribourg, Éditions Universitaires, 1965.
- BUTTINGER, SMIRNOVA 2022 – BUTTINGER, Sabine, SMIRNOVA, Viktoria, *München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 19651*, 2022; <https://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/HSP00066B9000000000> (Megtekintés: 2025. december 27.)
- Catalogus 1876 – *Catalogus codicum Latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis, codices num. 11001–15028 complectens*, ed. Carolus Halm et al., München, Bibliotheca regia, 1876.
- CHMEL 1850 – CHMEL, Joseph, *Bericht über die von ihm im Frühjahr und Sommer 1850 unternommene literarische Reise = Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Klasse*, 5(1850), 663–666.
- CSAPODI-GÁRDONYI 1984 – CSAPODI-GÁRDONYI, Klára, *Die Bibliothek des Johannes Vitéz*, Bp., MTA, 1984.
- CSAPODINÉ GÁRDONYI 1979 – CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára, *Vitéz János ismeretlen levele egy 1471 körül keletkezett kéziratban = Magyar Könyvszemle*, 95(1979), 369–372.
- DENIS 1802 – DENIS, Michael, *Codices manuscripti Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini aliarumque Occidentis Linguarum*, vol. II, pars III, Wien, Trattner, 1802.

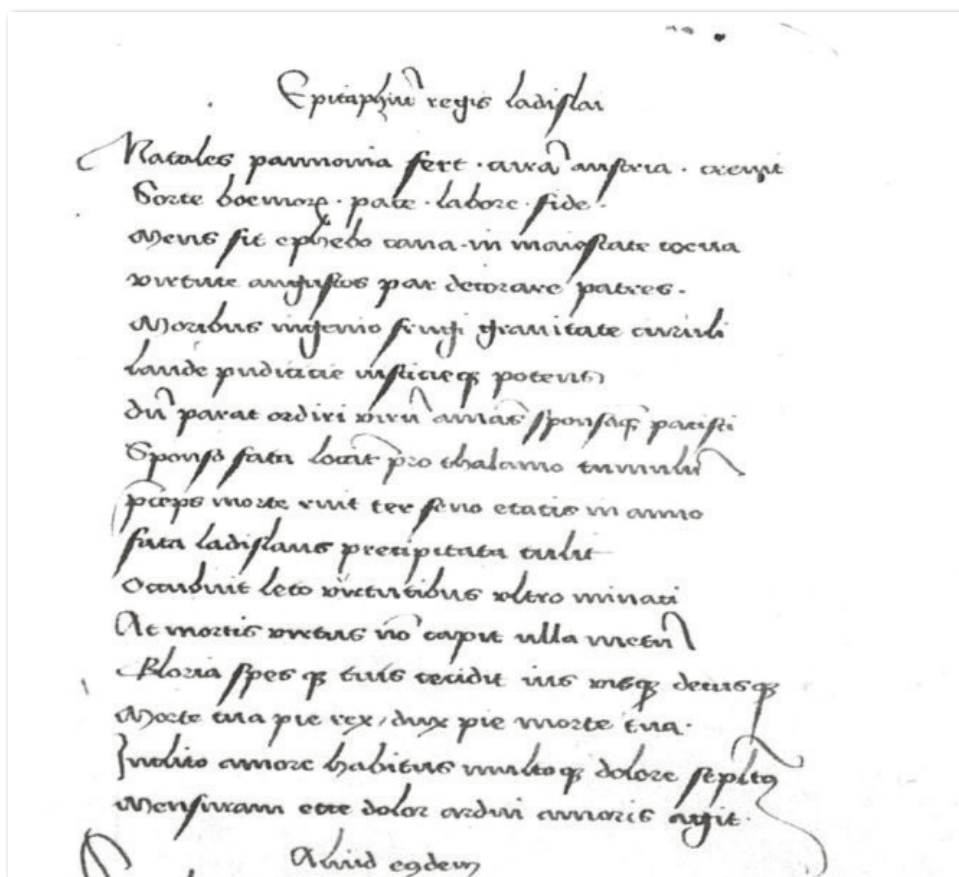
⁴¹ Iohannes de ZREDNA 1980, 42.

⁴² Vö. Kiss F. 2016, 354–365. Csapodiné Gárdonyi Klára már utalt erre, de pusztán az alapján, hogy Boëthius műve közismert volt, emiatt Zrednai Jánosnak is biztosan megvolt. CSAPODI-GÁRDONYI 1984, 89.

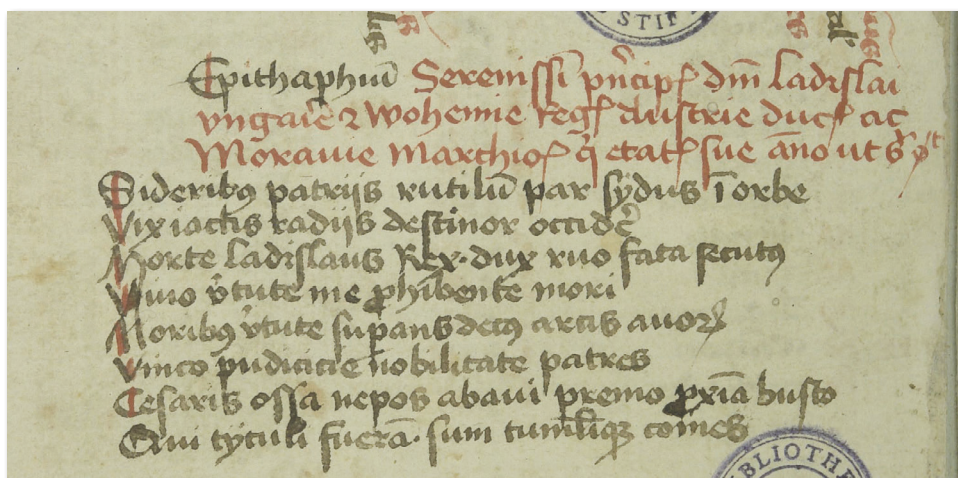
- DIEHL 1927 – DIEHL, Ernst, *Inscriptiones Latinae Christianae veteres*, Berlin, Weidmann, II, 1927.
- FASBENDER 2010 – FASBENDER, Christoph, „Ach durch Got vernempt die Klag“, *Der Tod des Ladislaus Postumus, Königs von Ungarn und Böhmen, als mediales Ereignis = Daphnis*, 39(2010), 375–390. <https://doi.org/10.1163/18796583-90000806>
- FRAKNÓI 1890 – FRAKNÓI Vilmos, *Cardinal Joannes Carvajal's Legationen in Ungarn, 1448–1461 = Ungarische Revue*, 10(1890), 1–18, 124–143, 399–425.
- FÜRBETH 2011 – FÜRBETH, Frank, *Johannes Hartlib, Untersuchungen zu Leben und Werk*, Berlin, De Gruyter, 2011.
- GLASSNER 2016 – GLASSNER, Christine, *Katalog der deutschen Handschriften des 15. und 16. Jahrhunderts des Benediktinerstiftes Melk, Katalog- und Registerband*, Wien, Verlag der ÖAW, 2016. <https://doi.org/10.1553/0x00346d90>
- GYÖRKÖS 2013 – GYÖRKÖS Attila, *V. László francia házassági terve, Diplomáciai fordulat 1457-ben? = Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*, szerk. Györkös Attila, Kiss Gergely, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2013, 271–290.
- HUBALEK 1963 – HUBALEK, Franz, *Aus dem Briefwechsel des Johannes Schlitpacher von Weilheim, Der Kodex 1767 der Stiftsbibliothek Melk*, Diss. Univ. Wien, 1963.
- ILLÉS 2023 – ILLÉS Kornél, *Zrednai Vitéz János és a hatalomgyakorlás rendszere, Két politikai beszéd tanulságai = Micae Mediaevales XII*, ed. Hunyadi Sándor, Illés Kornél, Rudolf Veronika, Bp., ELTE BTK TDI, 2023, 65–75.
- Iohannes DE ZREDNA 1980 – Iohannes VITÉZ DE ZREDNA, *Opera quae supersunt*, ed. Iván Boronkai, Bp., Akadémiai, 1980 (Epistolae variae, 23).
- JOACHIMSOHN 1894 – JOACHIMSOHN, Paul, *Aus der Bibliothek Sigismund Gossembrots = Centralblatt für Bibliothekswesen*, 11(1894), 249–268, 297–307.
- KAYLOR 2012 – KAYLOR, Noel Harold, Jr., *Introduction, The Times, Life and Work of Boethius = A Companion to Boethius in the Middle Ages*, ed. Noel Harold Kaylor Jr., Philip Edward Phillips, Leiden, Brill, 2012. <https://doi.org/10.1163/9789004225381>
- KISS F. 2016 – Kiss Farkas Gábor, *Boëthius Besztercén = Magyar Könyvszemle*, 132(2016), 354–365. <https://doi.org/10.17167/MKSZ.2016.3.354>
- LHOTSKY 1963 – LHOTSKY, Alphons, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz-Köln, Böhlau, 1963. <https://doi.org/10.7767/boehlau.9783205110712>
- MÜLLER 1974 – *Politische Lyrik des deutsche Mittelalters, Texte II, Von Heinrich von Mügeln bis Michel Beheim, Von Karl. IV bis Friedrich III.*, Hg. Ulrich Müller, Göppingen, Kümmerle, 1974.

- NODL 2023 – NODL, Martin, *The funeral of Ladislaus the Posthumous, Between the Profane and the Sacred* = *Forum Historiae*, 17(2023), 76–88. <https://doi.org/10.31577/forhist.2023.17.1.6>
- PALACKY 1856 – PALACKY, Franz, *Zeugenverhör über den Tod König Ladislaw's von Ungarn und Böhmen im Jahre 1457*, Prag, Calve, 1856.
- PEZ 1721 – PEZ, Bernardus, *Thesaurus anecdotorum novissimus*, Tom. 1., Augsburg, Veith, 1721.
- PICCOLOMINI 2024 – *Collected Letters of Enea Silvio PICCOLOMINI*, ed. and transl. by Michael von Cotta-Schönberg. Vol. 9: Letters December 1456–1458 (nos. 685–911). Preliminary version. 2024. <https://hal.science/hal-04563666v2> (Megtekinítés: 2026. március 9.)
- PICCOLOMINI 1994 – Eneas Silvius PICCOLOMINI – Pius II, *Carmina*, ed. Adrianus van Heck, Róma, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1994.
- PREISENDANZ 1973 – PREISENDANZ, Karl, *Die Handschriften der Landesbibliothek Karlsruhe*, Bd. 9., *Die Handschriften des Klosters Ettenheim-Münster*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1973.
- REDLICH 1931 – REDLICH, Virgil, *Tegernsee und die deutsche Geistesgeschichte im 15. Jahrhundert*, München, Verlag der Kommission für bayerische Landesgeschichte, 1931.
- RISCHPLER 2009 – RISCHPLER, Susanne, *Der Illuminator Michael*, Purkersdorf, Hollinek, 2009.
- SCHÄDLE 1938 – SCHÄDLE, Karl, *Sigmund Gossembrot, ein Augsburger Kaufmann, Patrizier und Frühhumanist*, Diss. Univ. München 1938.
- SCHLOSSER 1896 – SCHLOSSER, Julius von, *Giusto's Fresken in Padua und die Vorläufer der Stanza della Segnatura* = *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 17(1896), 91–100.
- SIGLOCH 1930 – SIGLOCH, Franz, *Johann Schlitpacher von Weilheim, der bedeutendste Vertreter der Melker Reformbewegung*, Diss. Univ. Wien, 1930.
- SOTTILI 1969 – SOTTILI, Agostino, *I codici del Petrarca nella Germania occidentale III: München, Bayerische Staatsbibliothek* = *Italia medievale e umanistica*, 12(1969), 335–476.
- STEVENSON 2005 – STEVENSON, Jane, *Women Latin Poets, Language, Gender and Authority from the Antiquity to the Eighteenth Century*, Oxford, Oxford University Press, 2005. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198185024.001.0001>
- STOLZ 2005 – STOLZ, Michael, *Wege des Wissens, Zur Konventionalität mittelalterlicher Artes-Bildlichkeit* = *Literatur und Wandmalerei II, Konventionalität und Konversation*, Tübingen, Niemeyer, 2005, 273–302. <https://doi.org/10.1515/9783110916126.273>

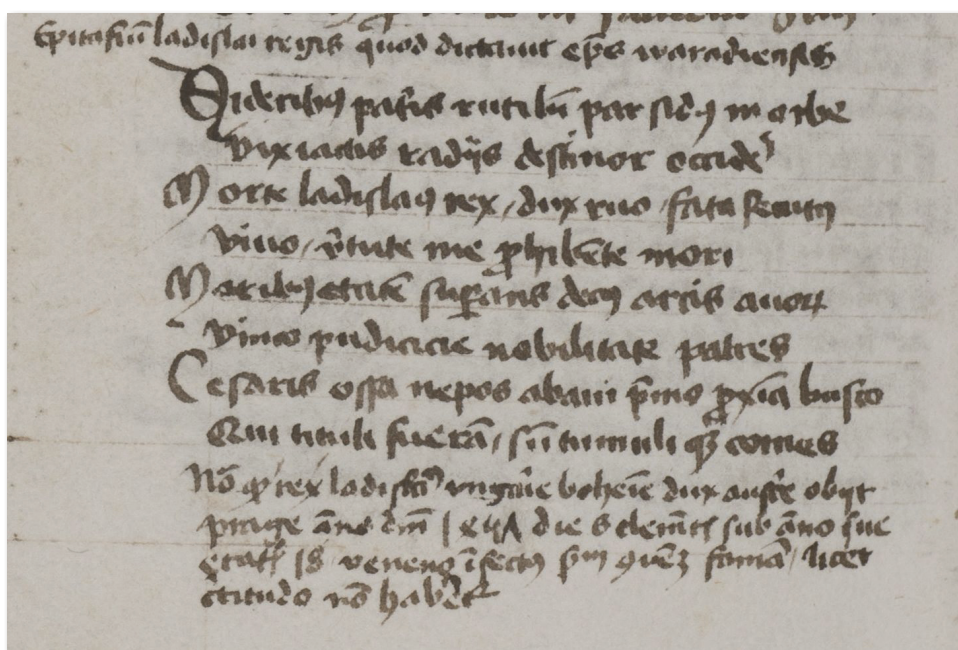
- URBÁNEK 1924 – URBÁNEK, Rudolf, *Konec Ladislava Pohrobka*, Prága, Česká akademie věd, 1924.
- VENTURI 2022 – VENTURI, Anna Rosa, *I codici corviniani della Biblioteca Es-tense = Verbum*, 23(2022), 2, 415–420.
- WALTHER 1969 – WALTHER, Walther, *Initia carminum ac versuum Medii Aevi posterioris Latinorum*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969.
- WATTENBACH 1871 – WATTENBACH, Wilhelm, *Hartmann Schedel als Humanist = Forschungen zur deutschen Geschichte*, 11(1871), 364.
- WIRTH 1974 – WIRTH, Karl-August, *Eine bekannte Quellenhandschrift – neu gelesen = Münchner Jahrbuch der bildenden Kunst*, 3. Folge, 25(1974), 4–76.

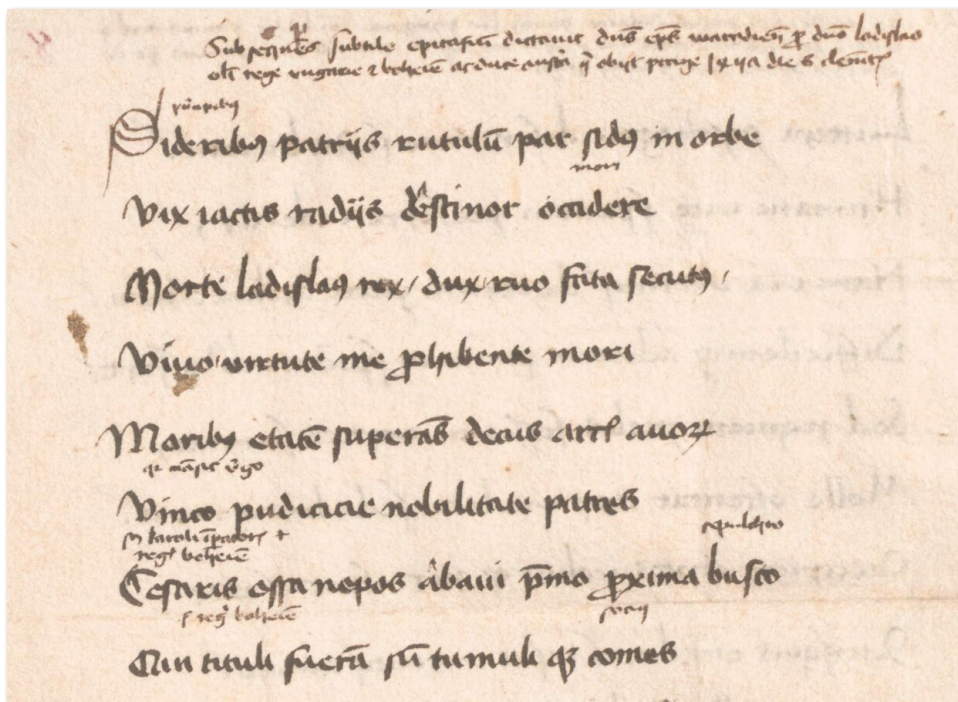
1. kép: Epitaphium regis Ladislai (Karlsruhe, E.M. 28, 231r.)

2. kép: Epitaphium serenissimi principis domini Ladislai Vngarie et Wohemie regis, Austrie ducis et Moraue marchionis qui etatis sue anno ut supra [?] obiit (Melk, cod. 751/2, 349v.)

3. kép: Epitaphium regis Ladislai quod dictauit episcopus Waradiensis (Melk, cod. 1647, 176v.)

4. kép: Subsequens subtile epitaphium dictavit dominus episcopus Waradiensis domino Ladislao, olim regi Ungarie et Bohemie ac duci Austrie qui obiit Praga 1457 die S. Clementis (München, StB, clm 19651, 8v.)